

י"ד ניסן, ערב פסח, תשע"ב, 6.4.2012

גיליון מס' 304

פרשת שמ׳ני, ערב ליל הסדר

(מתוך "מראה מקום – הגדת יבנה", שיצאה לאור בימים אלה לרגל שנת ה-70 של הקבוצה)

ורחץ – מאת הרב אילעאי עופרן

מה נשתנה הלילה הזה שדווקא בו אנו נוטלין ידינו שתי פעמים?

מצד ההלכה הפשוטה, ה"רחצה" היא הנטילה בה אנו רגילים לפני אכילת לחם. וה"רחץ", היא זכר למנהג קדום שלא נהגו בו בדורות האחרונים, ליטול ידיים לפני אכילת דבר שטיבולו במשקה. מקורו של דין נטילת ידיים מצוי במסכת חולין (קו, ע"ב): "אמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיאן: נטילת ידיים לחולין מפני סרך תרומה" – לדברי רב יצחק, כיוון שחובה ליטול ידיים לפני אכילת תרומה, תקנו חכמים ליטול ידיים לפני כל אכילה, על מנת שלא יטעה העם ויאכל בטעות תרומה בלא נטילה. מאז החורבן חשש זה כבר אינו קיים. האם בכל זאת יש טעם מיוחד להדגשת מקומה של נטילת הידיים בליל הסדר?

התשובה לשאלה זו קשורה קשר עמוק במהותו של ליל הסדר. עם החורבן וביטול הקרבנות, נוצר חלל באופן בו מציינים ישראל את חג הפסח. כך נולדה המצווה לספר ביציאת מצרים כל אותו הלילה. סיפור החכמים המסובים בבני ברק הוא כנראה תיעוד של ליל הסדר הראשון בהיסטוריה שבו חכמי דור החורבן מספרים ביציאת מצרים ובכך ממלאים את החלל שבהיעדרו של קרבן פסח (כך גם ניתן להבין מדוע אומר ר' אלעזר בן עזריה שהוא כבן שבעים שנה ולא זכה שתאימר יציאת מצרים בלילות). ליל הסדר אמור להוות אלטרנטיבה לציון חג הפסח בעידן שאין בו בית מקדש.

אלא שקיומם של תחליפים עלול לפעמים לגרום שלא להרגיש בחסרונו של הדבר האמיתי. התוכן שבו מלאו חכמים את ליל הסדר לאחר החורבן, עשוי לגרום לנו, שלא להתגעגע ולא להכיר בחסרון של המקדש ושל עבודתו. עיצובו החדש של ליל הסדר משכיח מאיתנו למעשה את מהותו הישנה.

אפשר שנטילת הידיים, החוזרת ונשנית בערב זה, מהווה מעין משקל נגד להתרחקות שלנו מן המקדש וחסרונו. בהלכות נטילת ידיים, בהתייחס לשאלה מדוע עלינו לקיים את דין נטילת ידיים למרות שאין לנו תרומה בזמן הזה, כותב בעל ערוך השולחן (הרב יחיאל מיכל אפשטיין): "מהרה יבנה בהמ"ק ויהיה לנו תרומה ונדע ליהרר בה". אכן טעמה של מצוות נטילת ידיים אינו קיים בימינו, אך אנו ממשיכים להקפיד עליה במטרה לשמר את הידע והמיומנות הזו עד לזמן שבו נזכה לגאולה שלמה.

בכך מקיים ליל הסדר את הדואליות שבשימור התקווה מבלי לשכוח את החורבן ושבסתגלות לחורבן מבלי לאבד תקווה.

הרב אילעאי עופרן, רב קבוצת יבנה בוגר ישיבת הקבה"ד במעלה גלבוע ובית מורשה בירושלים.

מוסמך לרבנות מטעם הרבנות הראשית לישראל.

לבוא לידי גאולה – מאת הרב שמשון אליעזר רזנטל ז"ל

רק מתוך ידיעת הגלות והחרות גם יחד, מתוך טעימת המרירות שבזו ואושר אורה של זו, אפשר לבוא לידי גאולה, אפשר להיגאל.

רק מי שמיצה את כוס היגון עד היסוד, רק הוא יוכל לעמוד על החוויה שבגאולתה, כמו ששום תחיה לא תיתכן בלי מר המוות שקדמה. האומה מקבלת על עצמה, בידעין ובלא יודעין, כל חבלי גלות ושעבוד רק כדי לזכות לרוממותה של גאולה, לרגע, בו השמים נפתחים, והעם, האדם טובל בחסדי ה'... כי זוהי הגאולה: האהבה, החסד, הסוגר את המעגל, המאחד את האדם עם בוראו, העושהו כלי טוב באמת. לא התמימות הסבילה, המחכה להופעת החסד מבלי שתצטרך לנקוף אפילו אצבע, תוכל לזכות בה, אלא רק הפריה רבת הפעילות והאומץ אל ודאות הטוב.

לא הסבל הוא הרע והאושר הוא הטוב. ולא אליהם תיחס חשיבות. הטוב הוא: אשר ישנה עליה מרע לטוב, וחשוב הוא להילחם מלחמת מצוה של הרעיון נגד המציאות. והאחרית: הגאולה, רגע הניצחון!

הרב שמשון אליעזר רזנטל ז"ל. רבו של קיבוץ רודגס. היה פרופ' לתלמוד באוניברסיטה העברית. מהוגי הדעות של הציונות הדתית בתקופה של טרום הקמת המדינה.

הללויה, הללו עברי ה' – מאת דב רפל ז"ל

על פי דרכי הלשון העברית, השרש "גאל" מתקשר עם המלה "מן" ולא עם "אל". כלומר, הגאולה אינה אלא שלילת המצוקה שקדמה לה, אבל כשלעצמה אינה מקנה תוכן, כי אם אפשרויות, לטובה ולרעה. הדרך ממצרים מובילה הן למעמד הר סיני והן לעגל הזהב.

בשעה שיצאו אבותינו ממצרים ריחפה עליהם סכנה, החמורה לא פחות מהשעבוד האכזרי – הפקרות. לפיכך זימנה להם ההשגחה מצוות, ואף כאלה שאינן נוהגות בפסח לדורות, כדי שיעברו מיגון ואפלה של שעבוד פרעה לשמחה ולאורה של עבדות לקדוש ברוך הוא. ואף חג הפסח לדורות הוא העשיר שבמצוות מכל החגים. חיטבו ומצאו שבפרק י"ב של ספר שמות יש לא פחות משישים מצוות.

טיבן של אותן מצוות ראוי לתשומת לב, שאין ביניהן אחת שהיא מצווה שכלית. כולן מצוות פולחניות שבהן מתייחד עם ישראל מן האחרים. שהרי אם אין ייחוד, טובה הטמיעה מן הגאולה. רק עבדי ה' ראויים להיות נגאלים ומסוגלים להתמיד בחירותם.

דב רפל ז"ל. היה חבר קבוצת יבנה. פרופסור ורב. חוקר נודע בפילוסופיה של החינוך. ושל תולדות עם ישראל ומהשבת ישראל.

אפשר לקבל את דף פרשת השבוע של הקיבוץ הדתי בדואר אלקטרוני או לראות אותו באינטרנט באתר של תנועת הקיבוץ הדתי בכתובת: www.kdati.org.il/parashat/hashavua.htm כדי לקבל את הדף כל שבוע בדואר אלקטרוני, יש לשלוח הודעה אל: webmaster@kdati.org.il ולרשום subscribe בשורת הנושא. כדי להפסיק, יש לכתוב unsubscribe בשורת הנושא. תגובות למאמרים וכן הצעות לכתוב מאמרים, יש לשלוח אל: amudim@kdati.org.il אתר האינטרנט של הקיבוץ הדתי: www.kdati.org.il